

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՅԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Յետազոտության թեմա՝ **ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ
ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՏԱՃԱՆԱԶՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿՐԱ**

Յետազոտող ուսուցիչ՝ **Մարգարիտա Մեսրոպյան Խաչատուրի**

Դպրոց՝ **Արմավիրի N 9 հիմնական դպրոց**

Մենթոր ուսուցիչ՝ **Ն. Վասիլյան**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն.....3

Գլուխ.1 ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՏԱՃԱՆԱԶՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿՐԱ

1.1 Ուսումնական առարկաների դասավանդման ընթացքում միջառարկայական կապերի ստեղծման կարևորությունը՝ որպես սովորողների մետաճանաչողությունը զարգացնելու միջոց.....5

1.2 Միջառարկայական կապերի ստեղծման ներգործությունը սովորողի աշխարհաճանաչողության և աշխարհընկալման վրա.....11

Եզրակացություններ.....1

3

Առաջարկություններ.....1

4

Օգտագործված գրականության
ցանկ.....15

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ներկայումս արդիական է գիտությունների ինտեգրացիան, աշխարհի ընդհանուր պատկերի մասին առավել ճշգրիտ պատկերացում ստանալու ձգտումը: Համակողմանի զարգացած սերունդ ունենալու հանգամանքով պայմանավորված՝ այդ գաղափարների անհրաժեշտությունը արտացոլում են գտնում ժամանակակից դպրոցական կրթության հայեցակետում: Այդուհանդերձ, հաճախ դժվար է պատկերացնել ինդրո առարկայի լուծումը մեկ ուսումնական առարկայի շրջանակներում, ուստի ուսուցման տեսությունում և պրակտիկայում օգտագործում են միջառարկայական ընդհանրացումներ: Միջառարկայական կապերով ուղեկցվող ուսումնական գործընթացն ունի վառ արտահայտված կիրառական ուղղվածություն, թույլ է տալիս սովորողներին ցուցադրել մի շարք առարկաներից ունեցած իրենց պատկերացումներն ու գիտելիքները, ուստի այդ ամբողջական կիրառությունը բարձրացնում է նաև սովորողների մոտիվացիան: Միջառարկայականության օգտագործումը նպաստում է սովորողների մտածողության, ինքնուրույնության, ճանաչողական և ստեղծագործական ակտիվության զարգացմանը, ինչպես նաև մետաճանաչողություն է զարգացնում:

Այդ կառուցվածքի զանազան տարրերը հնարավորություն են ստեղծում սովորողին դասից վերցնել ավելին քան գիտելիքն է: Սովորողը դասի մեջ գտնում է հետաքրքրություններ, նորություններ, ինքնուրույնություն, ստեղծելու, հորինելու, նախագծելու հնարավորություն: Ուստի պատահական չէ, որ այսօր հանրակրթության հիմնական նպատակներից մեկը սովորողների մետաճանաչողության զարգացումն է:

Ուսումնական գործընթացում սովորողների մղումները ձևավորվում են նրանց կարիքների և հետաքրքրությունների հիմքով՝ ուսուցիչը պետք է բոլոր ջանքերն ուղղի սովորողների ճանաչողական հետաքրքրությունների զարգացմանը: Ճանաչողական գործընթացներ են՝ ընկալումը, ուշադրությունը, երևակայությունը, հիշողությունը, մտածողությունը, որոնք ցանկացած գործունեության կարևորագույն բաղադրիչներն են: Իր կարիքները բավարարելու՝ շփվելու, սովորելու և աշխատելու համար մարդը պետք է ընկալի աշխարհը, ուշադրություն դարձնի

գործունեության որոշակի բաղադրիչների վրա, պատկերացնի, թե ինչ է պետք անել, հիշի, մտածի և

արտահայտվի: Հետևաբար, առանց ճանաչողական կարողությունների, մարդու գործունեությունը անհնար է: Ճանաչողական կարողությունները զարգանում են գործունեության մեջ :

Այսպիսով, կարող ենք ասել, որ սովորողի մետաճանաչողության զարգացման համար բավականին արդյունավետ միջոց է ուսումնական գործընթացում միջառարկայական կապերի կիրառումը: Դասի ընթացքում միջառարկայական կապերի ճիշտ համադրումն ու կիրառումը սովորողին տալիս է հնարավորություն մեկ դասի շրջանակներում ստանալ մի շարք կարողունակություններ, գործնական աշխատանքների ժամանակ կիրառել դրանք, ինչին զուգընթաց զարգանում է նաև սովորողների մետաճանաչողությունը:

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը: Մեր ուսումնասիրության արդիականությունը պայմանավորված է ուսումնական գործընթացում միջառարկայական կապերի ստեղծման միջոցով սովորողներին մետաճանաչողական կարողություններով զինելու անհրաժեշտությունն ու կարևորությունը՝ որպես նոր կրթական պահանջների բավարարման ևս մի արդյունավետ եղանակ:

Հետազոտության նպատակը: Ցույց տալ դասի ընթացքում ուսուցչի կողմից միջառարկայական կապերի ստեղծման նշանակությունը սովորողների մետաճանաչողության զարգացման համար:

Հետազոտության ինդիքը: Հետազոտության ինդիքն է ցույց տալ միջառարկայական կապերի ստեղծման, ինտեգրված դասերի օգնությամբ սովորողների մետաճանաչողության զարգացման եղանակներն ու ուղիները:

ԳԼՈՒԽ 1. ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՏԱԾԱՆԱԶՈՐՈՒԹՅԱՆ ԿՐԱ

1.1 Ուսումնական առարկաների դասավանդման ընթացքում

միջառարկայական կապերի ստեղծման կարևորությունը՝ որպես սովորողների մետաճանաչողությունը զարգացնելու միջոց

Անձի համակողմանի զարգացումն իրենից ենթադրում է, որ ցանկացած դժվարություն, ներառյալ նրանք, որոնք գերազանցում են նախկինում հաղթահարածը, մարդ կարող է կառավարել, հենվել իր իմացական ու գործառական ներուժի վրա ու հաղթահարել, ուստի և կրթության արդիականացման հիմքը հենց ինքնուրույն, նախաձեռնող ու նորարար սովորող ունենալու վերջնարդյունքն է: Այս բոլոր գործընթացներում իր դերն ունի հարակրթական ուսումնական հաստատությունը, ուսուցիչը, ճիշտ պլանավորած դասը, որտեղ սովորողը կարող է բացահայտել աշխարհն ու ինքն իրեն: Միջառարկայական կապերի ներգրավումը կարող է բարձրացել ուսուցման գիտականությունը, մատչելիությունը:

Այսօր գիտելիքից բացի սովորողից պահանջվում են մի շարք այլ կարողունակություններ, որոնք թույլ կտան վերջինիս ճիշտ դրսևորվել, կողմնորոշվել կյանքի ցանկացած իրավիճակում, ինչը, կարծում ենք, պակաս կարևոր չէ: Սովորողը պետք է լինի ճկուն, կարողանա ընտրել, համեմատել, պարզաբանել, հիմնավորել, փաստարկել, հետազոտել ու կշռադատել: Այս ամենն իմանալն ու կարողանալը, կնշանակի՝ ունենալ գիտակցական բարձր մակարդակ, ճանաչողական կարողություններ, ինչն էլ այսօր կարևոր է կրթական համակարգում: Ծանաչողական կարողությունները միմյանցից առանձին չեն դրսևորվում, սա մի բարդ համակարգ է, ուստի դրանց զարգացման արդյունավետ ուղիներից մեկը համագործակցային մոտեցումներն են՝ ի դեմս ինտեգրված դասի: Օրինակ՝ լեզուների ուսումնասիրության ժամանակ սովորողների մոտ ձևավորվում են բարդ ճանաչողական ունակություններ, որոնք հիմք են դառնում մտածողության, խոսքի և հաղորդակցման հմտությունների ձևավորման համար: Հաջորդիվ մյուս առարկաների ուսուցման ընթացքում այդ լեզվամտածողությունը հիմք է դառնում այլ կարողունակությունների զարգացման: Կարող ենք ասել, որ ցանկացած ուսումնական առարկա փոխլրացնում է մեկը մյուսին, դառնում շարունակողը, լրացնողը, ամբողջացնողը: Նորօրյա աշխարհում մեծ նշանակություն ունի առարկաների և գիտությունների համագործակցությունը՝ միջառարկայական

կապերը: Միջառարկայական կապերի ստեղծումը նպատակ ունի նաև նպաստել սովորողների մոտ այնպիսի բարձր մտավոր գործառնությունների զարգացմանը, ինչպիսիք են՝ իմաստալից ընկալումը, ստեղծագործ երևակայությունը, հասկացությունների մեջ մտածողությունը, կամայական հիշողությունը, խոսքը, ինչպես նաև վերջիններիս մեջ սերմանել մտավոր գործողությունների համակարգ՝ վերլուծություն, սինթեզ, համեմատություն, դասակարգում, ընդհանրացում, որոնք թույլ են տալիս հաջողությամբ լուծել տարբեր խնդիրներ իրական կյանքի հետ առնչվող: Հենց այս գործընթացը կարող է մեծապես նպաստել սովորողների մետաճանաչողության զարգացմանը: Ուսուցման արդյունավետությունը բարձրացնում են ոչ թե մեխանիկորեն սերտած ինտեգրացված տեղեկություններով, այլ իրականություն միջառարկայական կապերով: Ուսուցման արդյունավետությունը բարձրացնելու համար անհրաժեշտ է ոչ թե ինտեգրացում, այլ ուսումնական առարկաների ընթացակարգային կորդինացում միջառարկայական կապերի, որոնք արտացոլում են բնության և հասարակության մեջ առկա կապերը¹:

Ուստի կարող ենք ասել, որ միջառարկայական կապերն էլ ավելի արդյունավետ են իրականացվում, երբ ուսուցիչը տեսական հատվածին տրամաբանական շարունակություն է ապահովում գործնական հանձնարարություններ տալով: Սա, իհարկե, խթանում է նաև մետաճանաչողության զարգացմանը: Չկա գիտություն, որը բացարձակապես մեկուսացված է այլ գիտելիքից: Դրանք բոլորը սերտորեն միահյուսված են միմյանց հետ: Եվ ցանկացած ուսուցչի խնդիրն է հնարավորինս բացահայտել այդ միջառարկայական հարաբերությունները:

Ժամանակակից ուսուցչի խնդիրներից մեկը սովորողին բացահայտելն ու ցույց տալն է միջառարկայական հաղորդակցություններով կոնկրետ օրինակներ: Սա չափազանց կարևոր պայման է որակյալ կրթական համակարգ կառուցելու տեսանկյունից: Ի վերջո, գործնական խնդիրների լուծման համար դրա կիրառման արդյունավետությունը ուղղակիորեն կախված է գիտելիքների բարդությունից:

Ինչպես նշեցինք, միջառարկայական կապեր ստեղծելու արդյունավետ եղանակ է ինտեգրված դասերի անցկացումը: Ինտեգրված դասը դասի հատուկ տեսակ է, որի

¹ И. П. Подласый. Педагогика начальной школы, М. 2000, с. 233.

շրջանակներում մեկ հասկացության ուսուցման ժամանակտեղի է ունենում մի քանի առարկաների միաժամանակյա ուսուցումը: Այսպիսի դասի ընթացքում միշտ

առանձնացվում է առաջատար առարկան, որը հանդես է գալիս որպես ինտեգրիչ, որը նպաստում է ուսուցանվող նյութի խորացմանը, ընդլայնմանն ու հստակեցմանը: Ինտեգրված դասերը կարող են միավորել ինչպես տարբեր առարկաներն իրենց ամբողջ ծավալով, այնպես էլ առանձին առարկաների բաղադրիչներ: Ինտեգրված դասի պլանավորումը ենթադրում է տարբեր առարկաների ուսուցիչների համագործակցություն:

Տարբեր առարկաներից վերցրած բաղադրիչները, որոնք միավորվում են մեկ դասի մեջ, կազմում են մեկ համակարգ, որի շուրջ հավաքվում և մի նոր համակարգ է դառնում ուսումնական նյութը: Որպեսզի ինտեգրվեն, այսինքն՝ ճիշտ ձևով միավորվեն ուսումնական գործընթացի բաղադրիչները, պետք է կատարվեն այնպիսի գործողություններ, որոնք ի սկզբանե ունեն ստեղծագործական բնույթ: Այս նախապատրաստական գործունեության ընթացքում առանցքային նշանակություն ունեն ուսուցիչների համագործակցելու, իրարից սովորելու, ընդհանուր նպատակներ ու խնդիրներ գտնելու կարողությունները: Այսպիսով, ելնելով ինտեգրված դասի տեսակից և ինտեգրվող առարկաների դասերի տիպերից, ուսուցիչները համատեղ կազմում են իրենց դասի նպատակները՝ զուգակցելով ընդհանուրը մասնավորի հետ, շաղկապելով ինտեգրվող նյութի բովանդակությունները տարբեր առարկաների տեսանկյուններից:

Նման դասերի ժամանակ կարելի է իրավիճակներ ստեղծել, որ սովորողը մտածի և ինքնուրույն հասկանա առաջադրված խնդրի լուծման եղանակները: Այս գործընթացի ժամանակ վերջինիս մեծապես կարող է օգնել մետաճանաչողությունը: Չարգացած մետաճանաչողություն ունեցող սովորողը ջանք է գործադրում խնդրի տեսակը ճանաչելու, առաջադրանքը վերլուծելու, իրեն արդեն իսկ ծանոթ խնդիրների հետ համեմատելու, նմանությունները և տարբերությունները որոշելու հարցում, իսկ մյուս դեպքում՝ այն արդեն իսկ մետաճանաչողական փորձի առկայություն է ենթադրում, երբ աշակերտը, առանց ջանք գործադրելու, կարողանում է որոշել խնդրի լուծման համար անհրաժեշտ ճանապարհը²: Ժամանակակից մանկավարժագիտության մեջ ինտեգրումը սովորողի կողմից կոնկրետ որևէ երևույթի կամ բնագավառի ամբողջական ընկալման ձևավորումն է, որն իրականացվում է մասերը մի ամբողջի մեջ միավորելու և շրջապատի ու

² http://geopolitika.am/dir/wp-content/blogs.dir/1/files/2021_6_117_119.pdf Մետաճանաչողությունը կրթության մեջ:

բնության երևույթների վերաբերյալ համապարփակ ու ամբողջական պատկերացում ձևավորելու ճանապարհով:

Մետաճանաչողության հետ սերտորեն կապված է ինքնանդրադարձը: Դասի ժամանակ սովորողը պետք է անընդհատ հնարավորություն ունենա ինքնանդրադարձ կատարելու: Օրինակ՝ պատկերացնենք մի այսպիսի իրավիճակ, երբ պատմության դասին ուսուցիչը միջին դպրոցում միջառարկայական կապ է ստեղծում Հայաստանի աշխարհագրություն և ինֆորմատիկա առարկայի հետ: Նախօրոք պատրաստած տեսասահիկն ունի հետևյալ բովանդակությունը՝ սահիկաշարի միջոցով ուսուցիչը պատմում է Հայկական լեռնաշխարհի տեսարժան վայրերի մասին: Սահիկի դիտումից հետո խնդրում է, որ հատուկ թերթիկների վրա գրեն նկարագրական տեքստ իրենց ծանոթ վայրերից մեկի մասին՝ հիմնվելով պատմական փաստերի վրա՝ ասենք տվյալ ամրոցը, բերդը նախկինում ինչ վարչատարացքային միավոր է հանդիսացել, ում տիրապետության տակ է եղել, կամ պատմական որ աշխարհի, գավառի կամ նահանգի բաղկացուցիչ մասն է կազմել:

Մետաճանաչողությունն այս պարագայում կօգնի սովորողներին մոբիլիզացնել իրենց ողջ ներուժը, հիշել, թե նախկինում երբ, կամ ինչ հանգամանքներում է առնչվել այդ վայրերից որևէ մեկին, ինչ կարող է մտաբերել: Սովորողը համակարգում է իր ողջ տեղեկատվությունը տեքստի մեջ: Հաջորդիվ ուսուցիչը հանձնարարում է մուտք գործել համացանց և քարտեզի օգնությամբ գտնել տվյալ վայրերի տեղանքը: Սովորողները, գործադրելով ինֆորմատիկայի, աշխարհագրության և պատմության դասաժամերին ստացած իրենց գիտելիքները, կարողանում են կատարել առաջադրանքը:

Հաջորդիվ ուսուցիչը հնարավորություն է ստեղծում, որպեսզի սովորողները ներկայացնեն իրենց աշխատանքները: Այստեղ շատ կարևոր են ուսուցչի հարցադրումները: Ավելի նպատակահարմար է, որ ուսուցիչը հետաքրքրվի, թե ի՞նչ հանգամանքներում է սովորողն առչվել այդ վայրի մասին տեղեկություններին, Էլ ի՞նչ կարող է ավելացնել: Հետադարձ կապի ստեղծումը այս պարագայում շատ կարևոր է, քանի որ սովորողն ինքնանդրադարձի միջոցով կարող է գտնել իր բացթողումները: Աշխատանքի ավարտին ուսուցիչը կգրանցի հետևյալ արդյունքները.

- Սովորողը վերհիշեց աշխարհագրություն և պատմություն առարկաներից իր գիտելիքները, ինչում նրան օգնեց մետաճանաչողությունը;

- զարգացավ նրա լեզվամտածողությունը;
- կատարեց տեքստային աշխատանք;

- վերհիշեց նկարագրական տեքստի պահանջները;
- կիրառեց ինֆորմատիկայից իր գիտելիքները գործնականում;
- կատարեց ինքնանդրադարձ, տեսավ իր առավելությունները ու թերությունները:

Կարող եմք ասել, որ մետաճանաչողությունը նման առաջադրանքների ժամանակ, թույլ է տալիս սովորողին վերհիշել ու համակարգել տեղեկատվությունը, գտնել նմանություններ ու տարբերություններ, վերլուծել, որի արդյունքում նա ավելի խորքային է պատկերացնում մի շարք երևույթներ: Մետաճանաչողության վրա մեծապես ազդում է նաև ճիշտ ժամանակին արված հետադարձ կապը: Հետադարձ կապը, դա մի համալիր գործողությունների շղթա է, որի միջոցով հնարավոր է զգալիորեն օպտիմալացնել ուսուցումն առնչված գործընթացները: Հետադարձ կապը թույլ է տալիս սովորողին շտկել սեփական սխալները, իսկ ուսուցիչն էլ հնարավորություն է ստանում համապատասխան տեղեկատվությունից պատկերացում կազմել ուսումնական գույժընթացի այն ասպեկտների մասին, որոնց պետք է վերստին անդրադառնալ և ավելի շատ ուշադրություն դարձնել: Այս իմաստով հետադարձ կապը կարող է դրական ազդեցություն ունենալ ուսումնական գործընթացի վրա, քանի սովորողին հստակ մատնանշվում է խնդիրն ու դրա լուծման եղանակը: Մետաճանաչողության զարգացմանը մեծապես կապված է ակտիվ ուսուցման հետ: Այսպես սովորողն էլ ավելի շատ հնարավորություն է ունենու ցուցաբերել ինքնուրույնություն, ինչը շատ կարևոր է մետաճանաչողության զարգացման համար: Վերցնենք օրինակ ԳՈԻՍ փոխգործուն մեթոդը, որը բավականին լավ է աշխատում սովորողների ինքնադրսևորման տեսակետից: Դասը սկսելու շատ հայտնի հնար է նաև ԳՈԻՍ-ը: Դասասկզբում ուսուցիչը գծում է M-աձև աղյուսակ, որի ձախ սյունակում գրում է՝ գիտեմ, կենտրոնում՝ ուզում եմ իմանալ, աջ սյունակում՝ սովորեցի բառերը: Դասի թեման հայտնելուց հետո ուսուցիչը դիմում է աշակերտներին հետևյալ հարցով. ի՞նչ գիտեք այս թեմայի, հասկացության մասին: Ապա լրացվում է գիտեմ սյունակը: Հաջորդիվ աշակերտներին հարցնում է՝ ի՞նչ եք

ուզում իմանալ այդ թեմայի մասին: Եվ լրացնում է ուզում եմ իմանալ սյունակը: Դասի վերջում լրացվում է սովորեցի սյունակը³:

ԳՈՒՄ-ը ուսուցիչներին թույլ է տալիս պատկերացում կազմել սովորողների՝ տվյալ թեմայի վերաբերյալ ունեցած նախնական գիտելիքների մասին, իսկ ահա սովորողի համար որոշակի համակարգ է ապահովվում, որի շրջանակներում նրանք կարողանում են կարդացվելիք նյութի մասին ենթադրություններ անել: Այս մեթոդի կիրառությունը հատկապես արդյունավետ է, երբ զուգորդվում է միջառարկայական կապերի ստեղծման հետ: Չարգանում են սովորողի ինքնահարցման, ինքնավերլուծության հմտությունները, նրանք սովորում են ավելի ակտիվորեն կարդալ՝ թեմային առնչվող իրենց հարցերին պատասխանները գտնելու համար:

Շատ կարևոր է նաև այն հանգամանքը, որ մեթոդական հնարի կիրառման ժամանակ սովորողներին ուղղություն է տրվում, թե ինչպես նպատակային կերպով դասակարգել արդեն ունեցած և նոր տեղեկատվությունը: Բերենք այս մեթոդի կիրառման իրավիճակային մի օրինակ և հասկանանք՝ ինչպես դա կանդրադառնա մետաճանաչողության վրա: Օրինակը բերեք միջին դպրոցի վերաբերյալ: Ուսուցիչը, ամփոփելով «Արշակունյաց դինաստիա» թեման, առաջարկում է մտազրոհի միջոցով գրատախտակին գրել տարբեր թագավորների անուններ ու առաջարկում սովորողներից յուրաքանչյուրին նրանց մասին ասել այն, ինչ գիտեն: Հաջորդիվ սովորողները իրենց հետաքրքրող մասին՝ ուզում եմ իմանալ, պատասխաններ են փնտրում համացանցում:

Այստեղ կարևոր ձեռքբերում էին նաև լեզվական գիտելիքները, պատմական ժամանակագրության վերհիշումը: Ուսուցչի համար կարևոր է սովորեցնել և նպաստել, որ սովորողը սովորածը մտապահի: Յուրաքանչյուր սովորող ունի իր ինքնաճանաչումը, և մենք չենք կարող ստիպել նրանց սովորել, բայց կարող ենք ստիպել մտածել: Որպեսզի սովորողներն ունենան մնայուն գիտելիքներ, պետք է ուսուցանվող նյութը կրկնելու, ամրապնդելու, կիրառելու, կապակցելու հնարավորություններ ընձեռվեն:

Ընդ որում, դա պետք է արվի կանոնավոր և շարունակական ձևով: Այլ կերպ ասած՝ պետք է կարևորել ոչ միայն ուսումնական ծրագրի ընդգրկումը, այլև խորությունը: Ուսուցիչը, նկատելով աշակերտների դրսևորած

³<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/georgien/16023.pdf> Ուսուցման արդյունավետ հնարներ, Երևան, 2020, էջ 26:

ընդունակությունները, պետք է ուղղորդի հասնելու լիարժեքության, ինքնադրսևորման և ինքնաբավարարման: Այս ձևով զարգանում են նաև մտածողությունը, երևակայությունը: Ասենք նաև, որ դասը պետք է պլանավորել այնպես, որ տվյալ թեման ունենա դաստիարակչական, բարոյական, մարդասիրական, անհատի

ձևավորման, բնության նկատմամբ բարեխիղճ վերաբերմունքի, հայրենասիրության զգացումի , մասնագիտության գիտակցված ընտրության կողմնորոշում:

Աշխարհի մասին պատկերացումները, բարոյական հայացքները և համոզմունքները, մտածելակերպը և աշխարհայացքը, հետաքրքրությունները, ձգտումները և արժեքները պայմանավորվում են խմբային գիտակցության առանձնահատկություններով, որում անձը ձևավորվում է և որում ընթանում է նրա առօրյա գործունեությունը: Ուստի ուսուցչի շատ կարևոր հանգամանք է , որ դասավանդմանը զուգահեռ ուսուցիչը կարողանա սովորողի մոտ զարգացնել նաև արժեքային համակարգ: Ուսուցման դաստիարակչական ներգործությունն անխուսափելի է, որովհետև սովորողների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում:

1.2 Միջառարկայական կապերի ստեղծման ներգործությունը սովորողի աշխարհաճանաչողության և աշխարհընկալման վրա

Միջառարկայական կապերը ուսուցման գործընթացում իրականացնում են մեթոդոլոգիական, կրթական, զարգացնող, դաստիարակչական, կառուցողական գործառույթներ: Ուսուցիչը միջառարկայական կապերի միջոցով նպաստում է սովորողների գիտելիքների ինտեգրմանը, բազմակողմանի զարգացմանը, ինտելեկտի կատարելագործմանը, մտահորիզոնի ընդարձակմանը:

Միջառարկայական կապերը խթանում են սովորողների` դիտարկելու, հետազոտելու, հայտնագործելու, ստեղծագործելու, եզրահանգելու կարողությունների ձևավորմանը: Միջառարկայական կապերի իրականացման ձև

են ինտեգրված դասերը: Ինտեգրված դասը պահանջում է կրթության գործընթացի մասնակիցների՝ ուսուցիչների, սովորողների, ծնողների, վարչական աշխատողների համագործակցությունը: Հանրակրթական դպրոցում աշխատող յուրաքանչյուր

ուսուցիչ պարտավոր է ոչ միայն գերազանց տիրապետել իր մասնագիտությանը որպես մանկավարժ, այլև որոշակի ինֆորմացիոն պաշարներ ունենալ նաև հարակից առարկաներից:

Միջառարկայական կապերի իրագործումը ակտիվացնում է աշակերտների մտածողությունը, զարգացնում տրամաբանական մտածողությունը, նպաստում ճանաչողական կարողությունների ակտիվացմանը, սրա իրագործումը հնարավորություն է ստեղծում կրկնել կամ վերհիշել կամ ձեռք բերել նոր տեղեկություններ, կամ գիտելիքներ նյութական աշխարհի օրինաչափությունների մասին տարբեր առարկաներից:

Միջառարկայական կապեր իրագործվում են և՛ դասի ընթացքում, և՛ արտաժամյա պարապմունքների և՛ էքսկուրսիաների ընթացքում: Նման ձևով ուսուցիչը կենտրոնացնում է համարյա բոլոր առարկաներից ստացած գիտելիքներ:

Ինտեգրված ուսուցումը, հիմնվելով հատուկ և ընդհանուր կրթության սկզբունքների վրա, պետք է ունենա զարգացնող, դաստիարակող բնութագիր, որը ենթադրում է սովորողների բարոյական գաղափարների, վարքի համարժեք ձևերի մշակում՝ բոլոր մասնակիցների ներառմամբ կրթական գործընթացում⁴:

Կրթության կարևորությունը գնահատելով՝ պետք է ընդունենք, որ կրթության միջոցով կարելի է հասնել հասարակական մտածողության, հոգևոր-բարոյական և մշակութային արժեքների զարգացման: Ինտեգրված ուսուցումը, ապահովելով տարբեր առարկաների գիտելիքների համակցումը, նպաստելու է հետազոտական հմտությունների, ստեղծագործական կարողությունների ձևավորմանը և դրանց հիմքի վրա նրանց կայուն զարգացման իրականացմանը: Երկու ուսուցիչներ պարզում և որոշում են իրենց առարկաների համատեղ հետաքրքրությունը: Այստեղ շատ կարևոր է ուսուցիչների փոխգործունեության ճիշտ կազմակերպումը, քանի որ նրանցից յուրաքանչյուրի գործողությունների հաջորդականության

⁴ Екжанова Е. А. Резникова Е. В. Основы интегрированного обучения: Учебное пособие для вузов, Москва. 2008, стр.52.

արդյունավետությունից է կախված ինտեգրված դասի որակը: Ինդեգրված դասի ժամանակ ինտեգրվող առարկաների բաղադրիչները կարող են լինել ավել կամ պակաս: Ցանկացած ինտեգրված դաս նպատակ ունի դուրս գալու մեկ առարկայի նեղ շրջանակներից:

Այսպիսով, կարծում ենք, որ ինտեգրված դասերի կազմակերպման ընթացքը բավականաչափ արդյունավետ կարող է լինել նաև մասնակից ուսուցիչների համար: Սա համագործակցման ու փորձի փոխանակման անմիջական գործընթաց է, որի ժամանակ բոլոր ուսուցիչները հավասարաչափ ջանք են գործադրում, որպեսզի ուսուցման գործընթացը լինի ասարդյունավետ:

Կցանկանայինք ավելացնել նաև, որ սույն աշխատանքի վրա հենվելով՝ կփորձենք զարգացնել մեր սովորողների մետաճանաչողությունը:

ԵՇՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Կարևորելով ուսուցման գործընթացի ճիշտ կազմակերպման նշանակությունը՝ կցանկանանք ևս մեկ անգամ կարևորել միջառարկայական կապերի դերը սովորողների մետաճանաչողության զարգացման համար: Միջառարկայական կապերի օգտագործումը առավել ոյուրին են դարձնում այս գործընթացը, քանի որ սովորողն այդ ակտիվ միջավայրում լիարժեք կարող է բավարարել իր հետաքրքրությունները, գտնել իրեն հուզող հարցերի պատասխանները:

Կարծում ենք, որ այստեղ մեծ է հատկապես ուսուցչի դերը: Այն ուսուցիչները, ովքեր ավելի փորձառու են, անուշտ, տեղյակ են ավելի հետաքրքիր, արդյունավետ և համարձակ դասավանդման մեթոդներին: Այս պարագայում հավանականությունն ավելի մեծ է, որ վերջիններս կարող են կառուցել արդյունավետ անհատական դասեր և ապահովել շարունակական ուսուցում: Ինտեգրացված դասերը հզոր խթան են հանդիսանում սովորողի նաև հոգեկան գործունեությունում: Սովորողները սկսում են վերլուծել, համեմատել, որոնել երկու օբյեկտների ու երևույթների միջև կապը: Այն հոգևածությունը, ձանձրույթը, որը սովորողների մոտ նկատվում է միանման դասից, վերանում է, այս դեպքում դասը առաջացնում է հետաքրքրություն, աշխույժ: Ինտեգրված դասերը հաճախ ուղեկցվում են բացահայտումներով ու հայտնագործություններով, առաջ է գալիս ստեղծականությունը, հետազոտական աշխատանքը: Հավելենք նաև, որ ինտեգրված դասի արդյունքում սովորողը, ոչ ստիպողաբար, տանը կատարում է առաջադրանքներ, հետազոտում է, ապա ներկայացնում դպրոցում, որը խրախուսվում է: Այստեղ սովորողին չես պարտադրում կատարել, նա այն անում է ինքնակամ, հաճույքով:

Մեծագույն համոզմունք ունենք, որ այս ուսումնասիրության արդյունքը կլինի, որ բարձնարա նաև մեր՝ ուսուցիչներիս մոտիվացիան, որպեսզի ավելի հաճախակի

դիմենք միջառարկայական կապերի օգնությամբ՝ նպատակ ունենալով նաև զարգացնել սովորողների մետաճանաչողությունը:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հիմք ընդունելով հետազոտության ընթացքում կատարած արձանագրումները՝ բերենք մի քանի առաջարկություններ.

- Միջառարկայական կապերի ստեղծման համար ավելի բարենպաստ պայմաններ կարող են ստեղծել արտադասարանական պարապմունքները, ուստի նպատակահարմար կլինի նմանօրինակ դասեր էլ ավելի շատ անցկացնել:
- Ցանկալի է, որ դասերի ընթացքում սովորողի համար դրվեն այնպիսի խնդիրներ, որոնք կստիպեն վերջինիս մտածել, լուծումներ գտնել ինքնուրույն: Այսպես կարելի է բարձրացնել սովորողի աշխատունակությունն ու հիմք նախապատրաստել մետաճանաչողության զարգացման համար:
- Պետք է ամեն կերպ խրախուսել ուսուցիչների համագործակցությունը ինտեգրված դասերի անցկացման շրջանակներում:
- Սովորողին ինքնուրույնություն տալով՝ մենք ապահովագրում ենք նրա բարեկեցիկ ապագան, ուստի աշակերտակենտրոն աշխատելաճը պետք է գերակայի:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Екжанова Е. А. Резникова Е. В. Основы интегрированного обучения: Учебное пособие для вузов, Москва. 2008.
2. И. П. Подласый. Педагогика начальной школы, Москва, 2000.
3. http://geopolitika.am/dir/wp-content/blogs.dir/1/files/2021_6_117_119.pdf

Մետաճանաչողությունը կրթության մեջ: